

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Гуманітарний навчально-науковий інститут

Кафедра прикладної лінгвістики

«Допущений до захисту»
Завідувач кафедри

« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
на тему: «Розробка електронного посібника
«Профілактика орфоепічних помилок в українському мовленні
працівників ЗМІ»

Виконала студентка
групи 4521 Мирінець О.А. _____
(підпис)

Керівник роботи –
кандидат філологічних наук
Гогоренко О.В. _____
(підпис)

Миколаїв – 2024 р.

Мирінець О.А. Розробка електронного посібника «Профілактика орфоепічних помилок в українському мовленні працівників ЗМІ».

Дипломна робота присвячена вивченню орфоепічних помилок в мовленні ведучих миколаївських ЗМІ та розробці електронного посібника "Профілактика орфоепічних помилок в українському мовленні працівників ЗМІ". У першому розділі роботи розглядаються загальні засади сучасної української орфоепії, включаючи аспекти нормативності мовлення під впливом засобів масової інформації. Другий розділ аналізує конкретні орфоепічні помилки в мовленні ведучих миколаївських ЗМІ та пропонує коригувальні заходи.

У третьому розділі описана методика створення електронного посібника, в якому визначено змістову структуру та викладено прийоми його створення. Робота завершується висновками, де узагальнені результати дослідження та підкреслено важливість розробленого електронного посібника для підвищення рівня орфоепічної правильності мовлення працівників ЗМІ.

Також подано теоретичні відомості про сутність, вимоги та принципи створення електронних інформаційних сайтів, а також описано хід та обґрунтовано доцільність розроблення сайту за результатами проведеного дослідження.

Ключові слова: літературна норма, орфоепія, мовленнєва помилка, телевізійне мовлення

SUMMARY

Myrinets O. Development of an electronic manual "Prevention of orthographic errors in the Ukrainian speech of media workers".

The thesis is devoted to the study of spelling errors in the speech of leading Mykolaiv mass media and the development of an electronic manual "Prevention of spelling errors in the speech of Ukrainian media workers". The first chapter of the work examines the general principles of modern Ukrainian orthography, including aspects of the normativity of speech under the influence of mass media. The second section analyzes specific spelling errors in the speech of Mykolaiv mass media leaders and suggests corrective measures.

The third chapter describes the method of creating an electronic manual, which defines the content structure and outlines the methods of its creation. The work ends with conclusions, which summarize the results of the research and emphasize the importance of the developed electronic manual for increasing the level of spelling correctness of media workers.

Theoretical information about the essence, requirements and principles of creating electronic information sites is also presented, as well as the course of development and the feasibility of developing the site based on the results of the conducted research are described.

Key words: literary norm, orthoepy, speech error, television broadcasting.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРФОЕПІЧНИХ ПОМИЛОК	6
1.1. Загальні засади сучасної української орфоєпії	6
1.2. Вплив засобів масової інформації на рівень нормативності мовлення українських громадян	14
1.3. Аналіз ефективності застосування наявних джерел та засобів для формування орфоєпічних умінь і навичок	18
РОЗДІЛ 2. ОРФОЕПІЧНІ ПОМИЛКИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ ВЕДУЧИХ	24
2.1. Аналіз орфоєпічних помилок, виявлених у мовленні ведучих миколаївських ЗМІ	24
2.2. Зміст коригувальної роботи з подолання орфоєпічних помилок у мовленні ведучих миколаївських ЗМІ	26
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА «ПРОФІЛАКТИКА ОРФОЕПІЧНИХ ПОМИЛОК В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ ПРАЦІВНИКІВ ЗМІ»	27
3.1. Змістова структура електронного посібника	27
3.2. Прийоми створення електронного посібника	29
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Засоби масової інформації є невід'ємною складовою громадського життя, яка активно відображає суспільні процеси, впливає на громадську свідомість та є авторитетом у формуванні нормативного мовлення. Мова, використовувана ЗМІ, є одним з найважливіших елементів медіапростору і швидко реагує на всі інновації у мовній системі.

Пріоритетним завданням кожного журналіста є створення якісного друкованого чи усного продукту. ЗМІ є найбільш доступними для масової аудиторії, вони здатні впливати, формувати світогляд, культурні уявлення та уподобання аудиторії. Останнім часом українські дослідники більше значення приділяють проблемі культури мови мас-медіа. Спостереження та аналіз телеканалів міста Миколаєва дозволяють говорити про значну кількість мовленнєвих недоліків ведучих телеканалів, особливо орфоепічних помилок.

Актуальність теми роботи полягає у:

- 1) попиті для проведення досліджень мовлення ведучих миколаївських телеканалів, що необхідно для покращення культури ефірного мовлення;
- 2) потребі в поліпшенні мовленнєвої ситуації на телеканалах у зв'язку зі збільшенням використання української мови з початком повномасштабного вторгнення росії.

Об'єктом дослідження є культура мовлення у сучасному україномовному просторі, а саме на миколаївських телеканалах, таких як «Суспільне Миколаїв» та ТРК «Март».

Предметом дослідження найпоширеніші орфоепічні помилки, які трапляються в мовленні україномовних ведучих на різних програмах і шоу.

Мета дипломної роботи полягає у створенні цифрового ресурсу, спрямованого на покращення орфоепічних навичок працівників ЗМІ, зокрема українських журналістів і ведучих, з метою забезпечення точності та професіоналізму їхнього мовлення.

Ця робота вирішує такі **завдання**:

- 1) аналіз загальних засад сучасної української орфоєпії та детальне розтлумачення поняття орфоєпія, літературна норма, орфоєпічна помилка;
- 2) аналіз наявних джерел та засобів для подолання орфоєпічних помилок;
- 3) аналіз орфоєпічних помилок, які трапляються у мовленні ведучих миколаївських телеканалів;
- 4) розробка електронного посібника для телеведучих з метою поліпшення мовленнєвої ситуації на телебаченні.

Методи дослідження. У процесі роботи для виконання поставлених завдань будуть використані описовий та структурний методи. За допомогою описового методу я зможу дати загальну оцінку мовленню ведучих, які працюють на телевізійних каналах та описати норми правильної вимови. Структурний метод допоможе визначити загальні закономірності використання та функціонування помилок у мовленні ведучих відповідно до структурних рівнів та типів одиниць, які визначають мовні рівні. Прийоми аналізу і синтезу будуть безпосередньо спрямовані на виявлення нових орфоєпічних помилок та їх вивчення.

Методи лінгводидактики, зокрема експериментальні методи та порівняльний аналіз, використовуються для розробки спеціальних вправ, тренінгів та методик, що сприяють покращенню орфоєпічних навичок учасників дослідження. Ці методи дозволяють порівняти різні підходи до навчання орфоєпії та визначити їхню ефективність.

Для розробки електронного посібника використовуються прийоми інформаційних технологій, зокрема розробка цифрового ресурсу з використанням сучасних технологій. Посібник містить теоретичні матеріали, вправи, приклади та інтерактивні елементи, що сприяють навчанню орфоєпії.

Використання цих методів дослідження допомагає розробити та впровадити електронний посібник, який сприятиме покращенню

орфоепічних навичок працівників ЗМІ, забезпечуючи точність та професіоналізм їхнього мовлення.

Дипломна робота характеризується **науковою** новизною у аспекті, що є практичний підхід та взаємодія з користувачами. Взаємодія з користувачами дозволяє виявити їх потреби, отримати зворотний зв'язок та адаптувати посібник до їхніх потреб і побажань, що робить його більш ефективним та придатним для користування.:

Дослідження впливу засобів масової інформації на рівень нормативності мовлення українських громадян має важливе **теоретичне** значення для лінгвістики та медіа-комунікаційних досліджень.

Електронний посібник також має **практичне** значення для самостійного навчання працівників ЗМІ. Вони зможуть використовувати його як засіб самоосвіти та постійно підтримувати та покращувати свої орфоепічні навички. Це забезпечить їм змогу ефективно комунікувати та виконувати свої професійні обов'язки у мовленнєвій сфері.

Матеріалом дослідження є відеоролики на ресурсі YouTube миколаївських телеканалів, таких як «Суспільне Миколаїв» та ТРК «Март».

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРФОЕПІЧНИХ ПОМИЛОК

1.1 Загальні засади сучасної української орфоєпії

Поняття орфоєпії склалося у літературній мові історично (праці Я. Головацького, П. Житецького, А. Кримського, П. Лавровського, О. Потебні, О. Синявського та ін). У цьому розділі розглянемо загальні засади сучасної української орфоєпії, її основні аспекти та вплив на сучасне українське мовлення.

Термін «орфоєпія» – система правил вимови – є запозиченим із західноєвропейських мов. Його етимологічне коріння походить від грецького ὀρθόεπεια – правильність вимови, дериваційними складниками якого є прикметник ὀρθός – прямий, правильний, та іменник ἔπος – мова, слово [1, с. 216].

Джерелом першовжитку терміна «ортоєпія» в українському мовознавстві є праця «Про правимову або орфоєпію літературної вимови» (1929) Петра Горецького (1888-1972), який народився на території теперішньої Сумщини. (с. Мутин, Кролевецького району), усне мовлення жителів якої зацікавило лінгвіста та спонукало до наукової діяльності.

За словником української мови, орфоєпія – система загальноприйнятих правил літературної вимови певної мови; інтегрує вимову звуків, звукосполучень, словесний (складовий) наголос та інтонування живої мови; вимова слів відповідно до таких правил [2, с. 751].

Полісемічно витлумачено означений термін у словнику іншомовних слів та Енциклопедії української мови: 1) система усталених правил літературної вимови певної мови; 2) розділ мовознавства, що вивчає норми літературної вимови [3, с. 445].

Схожу думку простежуємо в дослідженнях Н. Тоцької, яка дефініціює орфоєпію як: 1) сукупність правил вимови, що становлять систему норм

літературної мови, необхідних для збереження її єдності; 2) розділ мовознавства, що вивчає і систематизує норми літературної вимови [4, с. 81].

Подібне фіксує словник лінгвістичних термінів. Слушним вважаємо уточнення другої семми: «розділ мовознавства, який вивчає і встановлює нормативну літературну вимову» [5, с. 172].

Першу семему згадане довідникове видання доповнює, наголошуючи на тому, що нормативна вимова має вагоме суспільне значення: полегшує комунікування, сприяє зростанню загальної культури народу; літературна вимова інтегрує правила вимовляння голосних і приголосних у різних позиціях, сполучень звуків у мовленнєвому потоці, правила вимови окремих граматичних форм, особливості вимови іншомовних слів, а також норми наголошування та інтонації [5, с. 71].

Уточнимо, що останній складник є суперечливим, оскільки вирізняється самостійністю функціонування в межах фонетичної системи (В. Лобода, А. Кващук). Водночас на переконання, наприклад, С. Єрмоленко, С. Бибик, О. Тодор, наголошування слів, ритмомелодика та інтонування фрази як суперсегментні фонетичні явища є складниками орфоєпії – сукупності вимовних норм [6, с. 117].

Подібними є міркування Н. Тоцької, яка стверджує, що «орфоєпічними нормами регулюється місце наголосу в окремих групах слів і граматичних форм, індивідуальні варіанти основних інтонаційних структур». [4, с. 81]

Усе це перегукується з визначенням О. Селіванової: орфоєпія є сукупністю норм вимови певної мови та розділом мовознавства, що вивчає норми літературної вимови, а саме: вимову фонем і алофонів; постановку словесного наголосу; особливості зміни наголосу в системах словозміни в мовах із рухомим наголосом; закономірності інтонування фрази й ритмомелодики, що є актуальними для ЗМІ, деяких видів мистецтва та вивчення мови як іноземної [7, с. 558].

На переконання Н. Тоцької такий підхід є обґрунтованим, адже «вимову не можна розглядати поза нормами наголошування та інтонування висловлювання» [4, с. 81].

Означене спонукає до висновку про розрізнений предмет дослідження орфоєпії:

- 1) вимова звуків і звукосполук;
- 2) наголошування та інтонування висловлювання;
- 3) усі елементи звукового оформлення мовлення.

У власному дослідженні з опертям на наукові праці Н.Тоцької, О.Бондаря, Ю.Карпенка, М.Дружинець та інших дотримуємося третього підходу, тобто предметом орфоєпії вбачаємо звуковимову, інтонування та наголошування. Однак зосередимо увагу й на орфоєпічних закономірностях сегментні фонетичних одиниць з проєкцією на орфографічні норми української літературної мови.

Орфоєпічні норми становлять цілісну послідовну систему, яка, однак, не може розглядатися як щось застигле, незмінне: вона поступово розвивається й удосконалюється. Цьому сприяє також наявність варіантів вимови, які зумовлюються як територіальною ознакою, так і стилістичним вживанням. [8, с. 50]

Сучасна українська літературна мова має усталені орфоєпічні норми. Але постає питання, що таке загалом літературна норма.

Найповніше літературну норму трактує М.М. Пилинський: «Норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі й нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [9, с. 94].

На думку М.М. Пилинського, у мовній нормі суспільний характер проявляється ще сильніше, ніж суспільний характер мови взагалі. Норма є об'єднувальним і зміцнювальним елементом літературної мови на всіх етапах її розвитку [10, с. 47]. Вироблення норм сприяє впорядкуванню мовної системи та консолідації національного простору.

Ю.А. Бельчиков, С.П. Бибик, К.С. Горбачевич, С.Я. Єрмоленко, Г.П. Мацюк, О.Г. Муромцева, С.І. Ожегов, М.М. Пилинський, В.М. Русанівський, Л.В. Струганець, Г.М. Сюта, Н.В. Хруцька, Г.М. Яворська та ін. відзначають одну з найважливіших її рис – історичний характер. Уже у визначенні норми підкреслено її зв'язок із певним синхронним зрізом мови [11, с. 18].

Зміна норм літературної мови тісно пов'язана зі зміною епох, адже діяльність народу – носія мови – також розвивається. М.Д. Гладкий зазначав: «Нормальний хід розвитку кожної мови такий, що старі, давно вживані слова, звороти й конструкції відмирають не враз, а живуть часто сотні літ, помалу гублять своє первісне значення, відмінюють його й стають привичними шаблонами, тими відомими з дитячих літ образами, що полегшують нам процес сприймання нового й заощаджують тим психічну енергію» [12, с. 70].

Вимога стабільності, як доводить Л.В. Струганець, узгоджується з природною мінливістю, яка властива мові як соціальному явищу історичного характеру [13, с. 37].

Цей процес мовознавці Празької лінгвістичної школи назвали «гнучкою стабільністю», а українські лінгвісти – С.Я. Єрмоленко [6, с. 227], О.О. Тараненко [14, с. 55], Л.В. Струганець [13, с. 12] та ін., – динамікою мовної норми.

При характеристиці будь-якої літературної мови серед інших властивих їй рис виділяють акцентуаційну норму. В українській літературній мові ця цілком сформована норма є водночас найменш усталеною. Тут дуже відчутні впливи діалектів (для яких характерна строкатість наголосу) та інших мов, особливо близькоспоріднених. Строкатість наголосу в різних українських

говорах, представники яких робили й роблять більший чи менший внесок у збагачення літературної мови, зумовила наявність слів, де визнається нормативним подвійний наголос: весняний - весняний, ясний - ясний, байдуже - байдуже, завжди - завжди. [15, с. 14]

Проте випадків подвійного наголошування в літературній мові з її тенденцією до вироблення сталих норм не так багато, кількість їх дедалі скорочується. Навіть у наведених прикладах наголоси весняний, ясний, байдуже, завжди переважають. Можна сказати, що в офіційно-діловому мовленні, яке вимагає більшої уніфікації своїх норм, слів із подвійним наголосом немає. Тут акцентуаційна норма дотримується чіткіше. Але за тісних контактів літературної мови з діалектами та іншими мовами з'являються чинники, що протидіють зазначеній тенденції до чіткішої нормалізації мовлення в ділянці наголосу. [15, с. 15]

Як слушно зазначає Є.А. Карпіловська, мовна норма «змінюється разом із мовою відповідно до нових потреб суспільної практики» [16, с. 43].

Погоджуємося з Т.П. Мельник, яка вважає, що нормування – це зведення до єдиної системи приписів, які регулюють використання мовних засобів на етапі становлення чи зміни мовних норм, а кодифікація – закріплення цих приписів у нормативних працях, що мають суспільне значення [17, с. 7].

Такими нормативними працями є, насамперед, словники. Слушною є думка Л.С. Паламарчука про те, що «словники – і загальномовні, і спеціальні різної спрямованості, – опрацьовані на засадах сучасної лексико-графічної науки, є тим головним інструментом, що зміцнює й закріплює вироблену мовну норму, забезпечує необхідну для кожної мови кодифікацію лексичних засобів усіх категорій» [18, с. 170].

Орфоепічний словник - словник, в якому зафіксовані норми літературної вимови біля кожного з реєстрових слів, поданих в алфавітному порядку. Вперше акцентуаційні норми української літературної мови були

зафіксовані в «Словнику наголосів» М. Погрібного (1959, 1964), а орфоепічні норми — в словнику-довіднику «Українська літературна вимова і наголос» (1973; укладачі І. Вихованець, С. Єрмоленко, Н. Сологуб, Г. Щербак). У 1984 році вийшов «Орфоепічний словник» М. Погрібного, а у 2001 році - «Орфоепічний словник української мови» у 2 томах. [3, с. 447]

Названі словники містять розділи про основні норми української літературної вимови. Орфоепічний словник сприяє усталенню норм усної літературної мови, формуванню зразків літературної вимови, на які орієнтуються мовці.

Отже, орфоепічна норма формується завдяки дотримання відповідності тим фонетичним процесам та змінам, які властиві українській мові.

Орфоепічна помилка належить до сфери фонетики та мовленнєвої культури і полягає у неправильній вимові звуків, наголосу, інтонації або ритму мовлення. Це може бути помилкова артикуляція приголосних або голосних звуків, неправильне наголошування слів, невірна інтонація у фразах або неправильний ритм мовлення.

Орфоепічні помилки можуть виникати з різних причин, включаючи недостатнє знання або недосконалість мови, неправильні мовленнєві звички, вплив діалекту або іншої мови, недостатнє навчання або недостатня практика. Вони можуть бути спричиненими неврахуванням фонетичних правил, неправильним наголошуванням слів або недосконалою вимовою звуків.

Загалом виникають два типи мовних помилок: фонетичні помилки (коли відповідна фонема української літературної мови залишається, але під впливом діалекту чи іншої мови має деякі відмінності в артикуляції як основного вияву, так і позиційних та комбінаторних її алофонів) та фонологічні помилки (незнанням фонемного складу сучасної української літературної мови і проявляються в заміні якоїсь фонемі іншою фонемою). Прикладом фонематичної помилки може бути вимова зімкнених

пом'якшених приголосних [д'], [т'] як злегка африкованих [пишут'ц']. Фонологічні помилки можуть призводити до утворення нового слова. Так, наприклад, при оглушенні кінцевих приголосних слово «гриб» сприймається вже як «грип», а «ніж» – як ніш (ніша). [15, с. 119]

Значно легше виправляти фонологічні помилки, бо мовці швидко усвідомлюють їх, і неправильно вжиту фонему просто замінюють іншою. Помилки, ж пов'язані з різного роду видозмінами фонем на базі діалекту або іншої мови (алофони фонем), як правило не усвідомлюються мовцями, і тому для їх усунення потрібні тривалі уроки.

Особливо часто порушується наголос у кількох словах з великою частотністю вживання: новий, близький, тонкий, текстовий, фаховий, випадок, ненависть, середина, одинадцять, чотирнадцять, котрі в мовленні багатьох дикторів, лекторів, коментаторів, парламентарів звучать неправильно з погляду акцентуації: новий, близький, тонкий, текстовий, фаховий, випадок, ненависть, середина, одинадцять, чотирнадцять.

Норми сучасної української літературної мови слово випадок у літературній мові та в діалектах завжди мало й має один наголос - на першому складі. Воно входить до низки слів подібного способу творення з наголосом на префіксі: вибалок, вигризок, виняток, виросток, виселок, висновок та ін. Тож наголос випадок неприродний для української мови, він з'явився, можливо, під впливом польського *wypadek*. В усному мовленні замість правильних наголосів у дієсловах візьму, кажу, роблю, ідемо, йдете, піде, підемо, підуть, повернеться, знайдеться, було, взяла, несла, принесла, прийду і т. п. нерідко чуємо візьму, кажу, роблю, ідемо, йдете, піде, підуть, повернеться, знайдеться, було, взяла, несла, принесла, прийду: Тут позначається вплив українських південно-західних, північних говорів та в деяких випадках російської мови.

Отже, під поняття орфоєпію розуміємо визначення О. Селіванової: орфоєпія є сукупністю норм вимови певної мови та розділом мовознавства,

що вивчає норми літературної вимови, а саме: вимову фонем і алофонів; постановку словесного наголосу; особливості зміни наголосу в системах словозміни в мовах із рухомим наголосом; закономірності інтонування фрази й ритмомелодики, що є актуальними для ЗМІ, деяких видів мистецтва та вивчення мови як іноземної [7, с. 558].

Орфоепічна норма формується завдяки дотримання відповідності тим фонетичним процесам та змінам, які властиві українській мові.

Орфоепічна помилка належить до сфери фонетики та мовленнєвої культури і полягає у неправильній вимові звуків, наголосу, інтонації або ритму мовлення.

1.2. Вплив засобів масової інформації на рівень нормативності мовлення українських громадян

Засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети, інтернет та соціальні медіа, відіграють важливу роль у формуванні та впливі на мовлення громадян. [3, с. 168]

Найбільш показова комунікація через засоби масової інформації, за допомогою яких формується, розповсюджується і зберігається масова культура в різних її варіантах. Засоби масової інформації мають величезний вплив на процес формування і еволюції суспільної свідомості.

Медійний дискурс у цілому, зокрема культура мови працівників ЗМІ ставали предметом дослідження багатьох українських мовознавців: О. Пономаріва, О. Сербенської, О. Стишова, Л. Масенко, А. Васильєва, Н. Линник та інших; питання культури теле- та радіоефіру розглянуто в дослідженні мовознавця І. Заліпської, стилістичні особливості україномовного контенту блогів мережі Інтернет – Зайцевої С.В., мова телереклами – Денисевич О.В. Розвиток лексичного запасу мови пов'язаний з різноспрямованими процесами: інтернаціоналізацією – націоналізацією, інтелектуалізацією – демократизацією, активізацією – пасивізацією. Усі ці процеси потребують наукового осмислення, зокрема на матеріалі ЗМІ, оскільки «стиль засобів масової інформації очолює ієрархію впливових функціональних сфер літературно-мовної практики. Мова засобів масової інформації, політикуму, розвиток лінгводидактики на національній державній літературномовній основі, екстралінгвальні чинники централізації економічного та культурного життя етносу сприяють уніфікації дескриптивної та прескриптивної норм літературної мови, їх поширенню та усвідомленню соціумом» [20, с. 9].

Враховуючи те, що ЗМІ є не лише інформаційним каналом, а й одним із важливих мовних авторитетів для сучасного мовця, що потужно впливає на формування культури мови та мовлення, професор О. Пономарів зазначає: «З

розширенням функцій української літературної мови зростає потреба підвищувати культуру спілкування. Певна річ, усі відразу не можуть заговорити добірною мовою. Однак є люди, які не мають права на помилки (актори, лектори, диктори та інші працівники радіо та телебачення, вчителі, викладачі, науковці), бо їхнє слово мусить бути взірцем для решти громадян України [15, с.12].

Культура мовлення, а разом з тим і культура мислення, – це відображення загальної культури та інтелігентності, рівень освіченості, починається культура мови з самоусвідомлення себе як мовної особистості. На думку вчених, поняття мовної особистості переплітається з етнокультурними та національними рисами індивідуальності, мовна особистість є глибоко національним феноменом. Важливим складником національної свідомості є ставлення до мови, оцінка її як окремішньої, самобутньої, здатної до культурного акумулювання знань, досвіду інших народів і до як найповнішого вираження національної мовної картини світу [7, с. 17].

Мовна культура виявляється у дотриманні мовних норм літературної мови, що «відповідають системі мови й сприймаються як зразок суспільного спілкування» у вмінні висловлюватися правильно і виразно, використовуючи за призначенням різні стилістичні засоби; культура мовлення орієнтована на формування креативної особистості, яка має розвинене чуття мови, досконало володіє мовним етикетом, знайома з кращими зразками мовної поведінки [21, с.7].

Телебачення, порівняно з іншими засобами масової інформації, значно більше може впливати на формування культури мовлення, оскільки охоплює широку аудиторію, усі сфери життя, популяризує новітні входження, формує мову, тож, вочевидь, через телебачення повинна вестися активна пропаганда української мови. Як зазначає науковець О.А. Стишов, мовна практика ЗМІ виходить на перше місце в процесах формування, творення і поширення

нових виражальних засобів, функціонального перегруповання лексики, а найголовніше – витворення і закріплення нових мовних норм, адже рівень запроваджених мовних норм через особливості впливу на слухача та телеглядача в цих видах ЗМІ є значно вищим, ніж вплив друкованої періодики [5, с.41].

На сьогоднішній день етер(ефір) є віддзеркаленням усього мовного середовища, відсутності культури спілкування всіх прошарків суспільства. Корені цього явища – у перманентній війні з українською мовою та її знищення у межах Російської імперії, в атмосферу мовної дискримінації у 70-80-ті роки минулого століття. [23, с. 52]

Незаперечним є те, що радіо і телевізія створюють сьогодні мовленнєвий фон, який впливає на мовленнєву поведінку слухачів/глядачів. Через аудіовізуальні засоби люди, особливо діти, підсвідомо засвоюють манеру розмовляти; радіо- і телемовлення передають їм певний мовленнєвий досвід, впливають на рівень розвитку мовленнєвих умінь. [22, с. 14]

На превеликий жаль, усне мовлення в українських ЗМІ є показником низького володіння рідною мовою. Головною причиною є несумлінне, недбале вивчення мови та нігілістичне ставлення до її законів. Відбувається демократизація життя(скорочення інтелігенції). Наслідки якої вже зараз ми можемо помітити – це розширення використання іншомовних слів; поширення жаргонізмів; розквіт Інтернету та поширення молодіжного сленгу. Таким чином, мова та мовлення спрощується та поступово відбувається змішання.

Від 13 жовтня 2018 року на українському телебаченні в повній мірі почали працювати мовні квоти, які передбачають встановлення контенту українською мовою на рівні 75 % від усього ефірного часу. Крім цього, законом щодо квот передбачається і 75 % української мови для новинних програм. Але цей законопроект передбачає, що вимоги дотримання мови стосуватиметься лише ведучих у студії, запрошені гості або коментатори в

новинних сюжетах зможуть безперешкодно говорити, наприклад, російською мовою. Негативним наслідком цього закону є те, що усе частіше в телеефір виходять програми, у яких паралельно звучать дві мови: один з ведучих говорить російською, інший українською.

На думку М. Новікова [22, с. 362] на наших очах в аудіовізуальних засобах масової інформації зникає неоціненне багатство – школа красивого слова, яка ґрунтувалася не лише на прекрасних голосових особливостях і зовнішніх даних справжніх професіоналів, а й на їхній майстерності найвищого гатунку, манері говорити, високому рівні мовленнєвої культури, мовного досвіду, глибині проголошуваного тексту. Багаторічні спостереження за ефіром дають підстави стверджувати: дуже часто носіями грубих порушень літературних норм є, хоч як це не дивно, журналісти. [22, с. 362]

1.3. Аналіз ефективності застосування наявних джерел та засобів для формування орфоепічних умінь і навичок

Для формування нормативності мови можна використовувати такі джерела.

1. Підручники та посібники з орфоепії можуть бути корисними джерелами для вивчення правильної вимови. Однак, їх ефективність залежить від якості пояснень, наочності матеріалу та наявності вправ і прикладів. Кращі підручники повинні бути чіткими, доступними та спрямованими на практичну реалізацію орфоепічних навичок.

Проаналізуємо практикум «Орфоепічна культура телерадіожурналіста» за редакцією Наталії Михайличенко. У практикумі запропоновано завдання, вправи, тести, опрацювання яких сприятиме засвоєнню орфоепії та підвищенню рівня культури усного мовлення. Посібник призначений передусім для студентів – майбутніх працівників аудіовізуальних засобів, а також інших працівників усномовних професій і всіх тих, хто прагне правильно говорити

На основі матеріалу "Практикум з орфоепічної культури телерадіожурналіста" можна зробити такі спостереження:

1. Практикум має чітку структуру, розділений на теми та підрозділи, що дозволяє логічно просуватись вперед та зосереджуватись на конкретних аспектах орфоепії. Наявність додатків та списку літератури підсилює його цілісність та додаткову інформаційну базу.

2. Практикум охоплює різні аспекти орфоепії, починаючи з вимови голосних та приголосних звуків до норм наголошування та вимови слів іншомовного походження. Наявність тестових завдань та текстів для вдосконалення вимови сприяє практичному застосуванню набутих знань.

3. Практикум містить тлумачний словничок основних понять, який допомагає усвідомити ключові терміни та поняття, що використовуються в

орфоепії. Це полегшує розуміння матеріалу та сприяє правильному його використанню.

4. Наявність контрольних запитань та тестових завдань дає можливість перевірити розуміння матеріалу та закріпити отримані знання шляхом самоперевірки.

5. Практикум спрямований на формування орфоепічних умінь і навичок, що може позитивно вплинути на розвиток мовної компетенції студентів та покращення їхнього мовлення.

Загалом, практикум "Орфоепічна культура телерадіожурналіста" має структурований зміст, практично орієнтований підхід та потенціал для покращення орфоепічних умінь студентів. Важливо додати, що практикум використовується лише як додатковий матеріал у навчальному процесі, так як не має описаних орфоепічних норм.

Аналіз результатів використання практикуму здійснений через проведення досліджень, анкетування або збір повернутого зворотного зв'язку від студентів, які використовували цей посібник. Такий аналіз може оцінити ефективність практикуму в розвитку орфоепічних умінь і навичок студентів.

Для проведення аналізу результатів використання практикуму можна врахувати такі критерії:

1. Зміна знань і розуміння: Можна оцінити, наскільки студенти засвоїли основні поняття, правила та техніки, що стосуються орфоепії. Це може бути показником успішного використання практикуму.

2. Розвиток навичок: Аналіз може включати оцінку розвитку практичних навичок студентів у вимові, артикуляції, наголосі та інших аспектах орфоепії. За допомогою порівняння досягнень до та після використання практикуму можна визначити, чи сприяє він покращенню мовленнєвих навичок.

3. Задоволеність студентів: Збір зворотного зв'язку від студентів щодо їхнього сприйняття та задоволеності практикумом може дати уявлення про його корисність та ефективність.

2. Аудіо- та відеоматеріали: Використання аудіо- та відеоматеріалів може бути дуже корисним для тренування вимови. Прослуховування імітації правильної вимови, повторення зразків та спостереження за рухами губ та язика можуть допомогти кожному відтворити правильні звуки. Важливо, щоб аудіо- та відеоматеріали були якісними і мали чітку артикуляцію.

На українському телебаченні існує декілька навчальних випусків та програм, які спрямовані на вивчення правильної вимови. Ось кілька прикладів:

1. "Лайфхак українською" (Телеканал "UA:Перший") Ця програма присвячена українській мові та мовленнєвій культурі. У різних випусках учасники програми демонструють правильну вимову, вчать виправляти помилки та наводять приклади різних мовних явищ.

2. "Експрес-урок" з Олександром Авраменком. (Телеканал "1+1"): Ця програма займається популяризацією української мови та мовленнєвої культури. У межах випусків розглядаються різні теми, пов'язані з вимовою, правописом та граматиною. Програма також розповідає про правила мовлення та проводить цікаві вправи для зростання мовленнєвих навичок.

Можна провести загальну оцінку ефективності цих двох передач на основі таких критеріїв:

1. Кожного ранку аудиторія зацікавлена у перегляді коротенького випуску програми. Зазначимо, що глядачі також мають інтерес до вивчення правильної вимови, мовленнєвої культури та цікавих матеріалів щодо української мови. Якщо передачі викликають позитивну реакцію, зацікавленість та активну участь аудиторії, то це може свідчити про їхню ефективність.

2. Можемо поставити високу оцінку ефективності передач завдяки якості викладання та змісту. Передачі надають чітку і зрозумілу інформацію, використовують добре підібраний матеріал, пропонують практичні вправи та демонстрації, тому вони можуть бути ефективними.

3. Олександр Авраменко ефективно взаємодіє з аудиторією. Глядачам не подається сухе правило на вивчення, Олександр взаємодіє з аудиторією та задає цікаві питання.

4. Обидві передачі мають широку аудиторію та значний вплив на сприйняття та вдосконалення мовленнєвих навичок глядачів, кожен випуск набирає більше 15 тисяч переглядів та є популярним.

Зважаючи на ці критерії передачі "Лайфхак українською" та "Експрес-урок" можуть бути ефективними у покращенні вимови та розширенні мовленнєвих навичок аудиторії.

3. Інтерактивні онлайн-курси та програми: Застосування інтерактивних онлайн-курсів та програм може бути ефективним способом навчання орфоепії. Такі курси можуть включати вправи для тренування звуків, інтерактивні завдання та зворотний зв'язок від комп'ютерних програм або викладачів. Важливо, щоб такі курси були добре структурованими, динамічними та надавали можливість практичного застосування набутих знань.

Курс "Красиво говорити" від Аліни Бронішевської (<https://bronishevskaya.com/>) є комплексною навчальною програмою, спрямованою на покращення власної вимови кожної людини. Зміст курсу широко охоплює різноманітні аспекти комунікації та голосового виявлення, що дозволяє учасникам вдосконалювати своє мовлення та забезпечувати ефективну комунікацію з оточуючими.

На початку курсу, учасники знайомляться з основними концепціями орфоепії та літературної вимови. Далі, вони отримують інструменти та стратегії, які допомагають їм ефективно починати та підтримувати

спілкування. Зокрема, навчаються розширювати свій словниковий запас та використовувати його в практиці.

Курс також зосереджується на розвитку правильної постановки дихання та роботи над дикцією. Учасники отримують вправи та техніки, які сприяють покращенню голосової проєкції, артикуляції звуків та зняттю напруги з голосових м'язів. Крім того, курс допомагає учасникам усунути затиснений голос та розвивати потужний голос, що забезпечує впевненість та експресивність у мовленні.

У практичних заняттях курсу "Красиво говорити" надається увага не лише орфоєпії, але і граматичному оформленню мовлення. Учасники вчаться використовувати правильну лексику та граматику української мови, що сприяє розвитку їхнього загального мовленнєвого рівня.

Крім того, курс включає практичні завдання та тренувальні тексти, які допомагають учасникам вдосконалювати вимову та фонетичний запис звуків. Це дозволяє їм отримати практичний досвід і використовувати набуті навички в реальних ситуаціях спілкування.

У заключній частині курсу "Красиво говорити", учасники отримують корисні поради та рекомендації щодо красивого голосу та грамотного мовлення. Крім того, вони ознайомлюються з фішками телеведучих та акторів дубляжу, що допомагає вдосконалювати їхні виступи та покращувати якість мовлення.

Курс "Красиво говорити" також надає можливість вивчення мистецтва самопрезентації. Учасники отримують практичні навички щодо ефективного виступу перед публікою, включаючи вимову, голосову проєкцію, жестикуляцію та зв'язок з аудиторією.

Цей курс є комплексним та добре структурованим навчальним посібником, що допомагає учасникам поліпшити орфоєпічні навички та нормативну вимову української мови. Він підходить як для початківців, які бажають оволодіти красивою вимовою, так і для тих, хто вже має базові

знання та бажає покращити своє мовлення. Його особливістю є те, що він враховує індивідуальні особливості та потреби студентів. Кожна людина має свого власного тренера, який коригує виконання практичних завдань та дає настанови.

Аналіз результатів проходження цього курсу є шокуючим, але з точки зору відчуттів свого глибокого голосу. Отримання зворотнього зв'язка на кожне заняття до 10 хвилин без води від тренера є надзвичайно корисним та пришвидшує розуміння орфоепічних норм.

Загалом, ефективність застосування джерел і засобів для формування орфоепічних умінь і навичок залежить від якості матеріалів, структури, практичної складової, ролі викладача та індивідуального підходу. Важливо забезпечити баланс між теоретичними знаннями, практичними вправами та зворотним зв'язком для досягнення кращих результатів.

Проаналізувавши два типи посібників, можна зробити висновок, що кожен має свої особливості та переваги. Ось деякі різниці між ними:

1. Формат: Друкований посібник має фізичну форму та зазвичай представляється у вигляді книги чи брошури. Електронний посібник, натомість, зберігається у цифровому форматі та може бути доступним як веб-сторінка, PDF-документ, електронна книга або спеціальний додаток.

2. Доступність: Електронний посібник може бути легко доступним через Інтернет з будь-якого пристрою, підключеного до мережі. Друкований посібник, натомість, потребує фізичної копії, яку може бути важко отримати або переносити з собою.

3. Можливості взаємодії: Електронний посібник може мати інтерактивні елементи, такі як відео- або аудіофайли, гіперпосилання, вправи з перевіркою знань тощо. Він може також надати можливість взаємодії з читачами через коментарі або форуми. Друкований посібник, натомість, не має таких інтерактивних можливостей.

4. Оновлення та модифікації: Електронний посібник може бути легко оновлений та модифікований, що дозволяє вносити зміни, виправляти помилки або додавати новий матеріал у будь-який момент. Друкований посібник, навпаки, підлягає фізичним обмеженням і зазвичай не може бути оновлений без видання нового видання.

5. Переносність та збереження: Електронний посібник може бути зручно зберігати на пристроях зберігання даних, таких як комп'ютери, смартфони або хмарні сервіси. Друкований посібник, в той час як зазвичай менш зручний для перенесення та збереження, може бути фізично більш стійким до пошкоджень.

Очевидно, що електронний посібник має більше переваг, тому саме і його створенням будемо займатись.

РОЗДІЛ 2

ОРФОЕПІЧНІ ПОМИЛКИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ ВЕДУЧИХ

2.1 Аналіз орфоепічних помилок, виявлених у мовленні ведучих миколаївських ЗМІ

У період з 01.12.2022 по 15.03.2023 я аналізувала відеоматеріали каналів ТРК «Март» та Суспільне Миколаїв, різноманітні передачі та шоу. І виявила такі порушення орфоепічних норм:

1. Порушення норми – м'яка вимова шиплячих приголосних.

Причина – вплив російської мови.

[\(22\) У селі на Миколаївщині, через яке пролягала лінія фронту, чекають на відновлення комунікацій - YouTube](#)

“..обігриваються звичайною дров'яною пічкою”

[п'іч'койу]

[п'ічкоюу]

Ведучий Олександр Гордієнко, 10.12.22, Суспільне Миколаїв.

Загалом ця орфоепічна помилка є одною із найчастіших, протягом вказаного періоду було зафіксовано 17 помилок. [додаток 1]

2. Порушення норми – неврахування у вимові чергування та спрощення в сполученнях приголосних звуків.

Марина Маліна, 24.02.23, Суспільне Миколаїв.

<https://www.youtube.com/watch?v=xbGDTzvEsQ8>

цим питанням *займається* [займа́йе' t'c'a] мовний обмудсмен.

цим питанням *займається* [займа́йе'ц`a] мовний обмудсмен .

Марина Маліна, 24.02.21, Суспільне Миколаїв.

3. Порушення норми – голосний «о» наближається до «а». Причина – вплив російської мови.

Сергій Мельников, 5.03.2023, ТРК Март.

<https://www.youtube.com/watch?v=As-ry0KI>

Давним-давно десь у Миколаївській області зійшлися у рівному поєдинку за кубок *команди* [камáнди^е]карате Миколаєва Первомайська.

Давним-давно десь у Миколаївській області зійшлися у рівному поединку за кубок *команди* [комáнди^е] карате Миколаєва Первомайська.

4. Порухення норми – вимова нескладового [ʏ] наближеного до [ф].

<https://www.youtube.com/watch?v=6PBHB3NSdwU>

Ольга Руда, 26.02.2022, Суспільне Миколаїв.

Розповідає начальник відділу стандартизації та *впровадження* [фпрова́{дж}е^ин`а]електронного врядування Миколаївської міської ради Дмитро Канарський.

Розповідає начальник відділу стандартизації та *впровадження* [ʏпрова́{дж}е^ин`а]електронного врядування Миколаївської міської ради Дмитро Канарський.

5. Порухення норми – м'яка вимова приголосних перед [е].

https://www.youtube.com/watch?v=JQzpkIUsg10&list=PLHpFxFkQK8ME4BpI47u_1xIxPo7cgzzKQ&index=3

Програма «На кухні» Анастасія Погосова, 11.01.2023, ТРК Март.

Сьогодні ми з вами будемо готувати *індюшаче філе* [ф'і́л`е] з соусом з вишні.

Сьогодні ми з вами будемо готувати *філе* [ф'і́лэ] з індички з соусом з вишні.

6. Порухення норми – не відбулося оглушення, коли глухий приголосний стоїть у середині слова перед дзвінким приголосним звуком.

<https://www.youtube.com/watch?v=JpYeftzTc8k>

Програма «Діалог», 19.02.2023, ТРК Март.

З якою *просьбою* [прóс`бойу] до вас можуть звернутися громадяни?

З якою *просьбою* [прóз`бойу] до вас можуть звернутися громадяни?

7. Порухення норми – оглушення дзвінких приголосних в кінці слова або перед глухими приголосними.

<https://www.youtube.com/watch?v=kQTNTEYdysU>

Олександр Матюшенко, 18.02.2023, ТРК Март.

Коли в останній час читали **книжку** [кні́ш^ку] з податкового кодексу?

Коли в останній час читали **книжку** [кні́ж^ку] з податкового кодексу?

8. Порухення норми – м'яка вимова шиплячих.

<https://trkmart.tv/lyudyna-amfibiya-strichka-kotru-pobachyly-655-miljoniv-glyadachiv/>

Програма «Ось таке кіно», Наталя Бершацька, 13.01.2023, ТРК Март.

Щоб гідно виконати свою роботу гримери використовували активоване вугілля, за **що**[ш`чо] й отримали Оскар.

Щоб гідно виконати свою роботу гримери використовували активоване вугілля, за **що**[шчо] й отримали Оскар.

9. Порухення норми – асиміляція за глухістю в постпозиції після кореня.

<https://www.youtube.com/watch?v=Rs17QGC-Jcw>

Програма «МСН», Олександр Матюшенко, 23.01.2021, ТРК Март.

Зацікавило питання наявності договору оренди, котрий підписала директорка дитячого містечка «**Казка**» [ка́ска] Наталя Федець та ФОП СКРИПІН на п'ять років.

Зацікавило питання наявності договору оренди, котрий підписала директорка дитячого містечка «**Казка**» [ка́зка] Наталя Федець та ФОП СКРИПІН на п'ять років.

10. Порухення норми – сплутування вимови звуків [г] і [г]*

<https://www.youtube.com/watch?v=zgRrJ85N8Pw>

Що вас мотивувало взяти участь в кастингу [ка́сти^ен гу]?

Що вас мотивувало взяти участь в кастингу [ка́сти^енгу]?

Програма «Відділ культури», Олександр Матюшенко, 16.02.2023, ТРК Март.

*помилка не була частотною

11. Порухення норми – оглушення дзвінкого [щ].

[\(28\) У «Миколаївводоканалі» розповіли, як підприємство закінчує 2022 рік - YouTube](#)

“аби у наших домівках [щ`од`н`а́] була вода”

“аби у наших домівках [шчод`н`а́] була вода”

Олександр Матюшенко, 30.12.2022, ТРК Март.

12.Порушення норми – порушення акцентуаційної норми.

[\(28\) У «Миколаївводоканалі» розповіли, як підприємство закінчує 2022 рік - YouTube](#)

“аби швидко ліквідувати аварії на [ме^Иреж’і]”

“аби швидко ліквідувати аварії на [ме^Ирѐж’і]”

Олександр Матюшенко, 30.12.2022, ТРК Март.

Було зафіксовано 4 ситуації з цією орфоепічною помилкою.

13.Порушення норми – порушення акцентуаційної норми.

<https://www.youtube.com/watch?v=XfebTvrwI9Q>

“хоча чотИрнадцять з них”

“хоча чотирНАдцять з них”

Олександр Матюшенко, 24.02.2023, ТРК Март.

Було зафіксовано 7 ситуацій з цією орфоепічною помилкою.

Окремо слід сказати про виявлені у мовленні телеведучих акцентуаційні помилки (неправильне наголошування слів): випадок, кварта́л, листопа́д, о́знака, фа́ховий, чарі́вний (правильно: віпадо́к, кварта́л (у будь-якому значенні), листопа́д, о́знака, фахові́й, чарівні́й). Причиною переважної більшості орфоепічних помилок (виняток становлять лише акцентуаційні помилки) є обмежена мовленнєва практика вживання української мови російськомовними телеведучими. Відсутність потрібних артикуляційних навичок виявляється в тому, що ведучи ті звуки, які є в українській мові, але відсутні в російській мові, заміняють російськими звуками, якоюсь мірою подібними до звуків української мови (рос. [ч’] замість укр. [ч]), або звуками,

які позначаються однією й тією літерою (щ в рос. мові [ш:ʲ], а в укр. мові [шч]). В українському, нібито, мовленні телеведучих регулярно спостерігаються позиційні і комбінаторні зміни, властиві російській мові, але відсутні в українській мові (якісна редукція |о|, асиміляція дзвінких приголосних за глухістю в післякореневій позиції, оглушення кінцевих дзвінких приголосних). Водночас зміни, властиві українській мові, але відсутні в російській (вокалізація |в|), також відсутні і в мовленні ведучих. Плануючи укладання тренінгового посібника для формування навичок мовлення, що відповідає нормам сучасної української мови, подальший зміст розвідок у цьому плані вбачаємо у виявленні й аналізі не лише орфоепічних помилок, а й помилок інших типів: лексичних, морфологічних, синтаксичних.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА «ПРОФІЛАКТИКА ОРФОЕПІЧНИХ ПОМИЛОК В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ ПРАЦІВНИКІВ ЗМІ»

3.1 Змістова структура електронного посібника

Електронний підручник розглядається як освітній інформаційний ресурс, створення, поширення й використання якого можливе тільки із застосуванням сучасних інформаційних технологій та електронної обчислювальної техніки.

Оскільки теорія електронного підручникотворення перебуває на початковому етапі свого розвитку, то є багато розбіжностей у розумінні суті явища «електронний підручник» (ЕП), а відтак, і дефініції самого терміна.

Наведемо найбільш поширені.

Електронний підручник – це:

- комп'ютерний педагогічний програмний засіб, призначений насамперед для представлення нової інформації, яка доповнює друковані видання. Він служить для індивідуального та індивідуалізованого навчання і дає змогу в обмеженій формі тестувати отримані знання й уміння користувачів [41, с. 57];

- навчальна програма комплексного призначення, що забезпечує безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання, надає теоретичний матеріал, забезпечує тренувальну навчальну діяльність та контроль рівня знань, а також інформаційно-пошукову діяльність, математичне й імітаційне моделювання з комп'ютерною візуалізацією та сервісні функції в разі здійснення інтерактивного зворотного зв'язку [42, с. 55];

- електронний навчальний курс, що містить систематичний виклад навчальної дисципліни або її розділу, частини, відповідний державному

стандарту і навчальній програмі та офіційно затверджений в якості даного виду видання [40; с. 5];

- комплекс інформаційних, методичних і програмних засобів, призначених для вивчення окремого предмета, і, звичайно, включає запитання та задачі для самоконтролю й перевірки знань, а також забезпечує зворотний зв'язок [16];

Як бачимо, наведені визначення істотно різняться між собою: по-різному визначають і змістовне наповнення підручника, і наявність механізму інтерактивної взаємодії з учнями, й дидактичні особливості його використання.

Узагальнюючи підходи до визначення електронного підручника, спираючись на досвід його використання, можна стверджувати, що його основними відмінностями від паперових є:

- заснованість навчання на цілісному сприйнятті й наочному поясненні, що використовує різноманітні принципи подачі матеріалу, в тому числі динамічні, звукові, відео;
- інтерактивне вивчення – кожен учень вибирає найбільш прийнятний для нього спосіб роботи з підручником для ефективнішого засвоєння матеріалу;
- можливість заглиблення в матеріал і його розширення там, де це необхідно; можливість докладнішого розгляду складних понять, завдань, моментів;
- можливість короткого знайомства з навчальним курсом; можливість самоконтролю на різних рівнях навчання;
- можливість моделювання вивчених процесів, отримання практичних навичок;
- відкрита, гнучка система, що дає змогу коригувати, удосконалювати, доповнювати й розвивати обсяг та зміст матеріалу.

Відправною точкою у створенні електронних підручників є дидактичні цілі й завдання, для досягнення та вирішення яких використовуються інфокомунікаційні технології. Залежно від цілей навчання електронний посібник у нас буде типу предметно-орієнтовані електронні тренажери з наявністю довідкового навчального матеріалу; електронні автоматизовані системи розвитку здібностей [44, с. 55].

У Положенні «Про електронні освітні ресурси», затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 01.10.2012 № 1060, зазначено, що електронний навчальний посібник (ЕНП) – навчальне електронне видання, використання якого доповнює або частково замінює підручник, а електронний підручник – це електронне навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі [44, с. 56]. Саме це означення ЕП буде використовуватись як основне.

Змістова структура електронного посібника "Профілактика орфоепічних помилок в українському мовленні працівників ЗМІ" може бути організована таким чином:

1. Вступ: У вступному розділі можна надати загальну інформацію про посібник, його цілі та мету. Тут можна пояснити, чому важливо уникати орфоепічних помилок у мовленні, особливо для працівників ЗМІ.

2. Основні принципи орфоепії: В цьому розділі можна пояснити основні принципи правильної вимови, такі як вимова звуків, наголос, інтонація тощо. Можна також надати приклади орфоепічних помилок і пояснити, чому вони виникають.

3. Розділ на звуки: Посібник може бути організований за звуками, починаючи з голосних і приголосних звуків. Кожен звук пояснений окремо, включаючи правильну артикуляцію та вимову. Можна також надати приклади слів з цими звуками.

4. Вимова слів: У цьому розділі можна зосередитись на вимові окремих слів, особливо тих, які часто використовуються в ЗМІ. Можна надати список слів з орфоепічними помилками та пояснити, як їх правильно вимовляти.

5. Вправи та практичні завдання: Посібник містить вправи та практичні завдання для тренування орфоепічних навичок. Це вправи на вимову звуків, наголошування слів, артикуляцію тощо. Також включають екстові завдання для практики правильної вимови в реальних мовленнєвих ситуаціях.

6. Додаткові ресурси:

У посібнику буде надано список рекомендованої літератури, посилання на онлайн-ресурси або інші додаткові матеріали, які можуть допомогти працівникам ЗМІ у покращенні орфоепічних навичок.

Важливо, щоб змістова структура електронного посібника була логічною, чіткою та зорієнтованою на практичне застосування. Розділи та підрозділи мають бути логічно послідовними і допомагати студентам засвоїти основи орфоепії та уникати орфоепічних помилок у мовленні.

3.2 Прийоми створення електронного посібника

При розробці концепції веб-сайту "Профілактика орфоепічних помилок в українському мовленні працівників ЗМІ", необхідно враховувати такі аспекти:

1. Мета та завдання сайту: Визначення цілей сайту є ключовим елементом концепції. Основною метою може бути популяризація та надання інформації про орфоепію та профілактику орфоепічних помилок для працівників ЗМІ. Завдання включають навчання правильної вимови, наголошування, артикуляції та інших аспектів орфоепії.

2. Структура та навігація: Важливо розробити логічну структуру сайту, яка допоможе користувачам знайти необхідну інформацію швидко та ефективно. Можливі елементи структури можуть включати розділи про різні аспекти орфоепії, вправи та практичні завдання, приклади помилок та їх виправлення, ресурси та посилання на додаткові матеріали.

3. Дизайн та вигляд: Дизайн сайту повинен бути привабливим, зручним для використання та відповідати тематиці орфоепії. Він може включати використання відповідної колірної палітри, зручний шрифт, графічні елементи, які підкреслюють тему сайту.

4. Функціональні можливості: Розробка функціональності сайту може включати можливість перегляду відео-уроків, виконання вправ та тестів, коментування та обговорення матеріалів, підписку на розсилки та отримання нових матеріалів.

5. Управління контентом: Для забезпечення подальшої експлуатації сайту може бути важливою розробка системи управління контентом (CMS), яка дозволить зручно оновлювати та додавати новий контент до сайту.

Загалом, розробка концепції веб-сайту "Профілактика орфоепічних помилок в українському мовленні працівників ЗМІ" має бути спрямована на

надання корисної та доступної інформації, забезпечення зручності використання та покращення орфоепічних навичок працівників ЗМІ.

Розробка електронного посібника є складною справою. Від того, як він був створений залежить наскільки успішно сприйме інформацію читач. Це значить, що під час його проектування необхідно врахувати:

- сучасні світові тенденції розвитку освіти, вимоги до його якості і до сучасної науковометодичної літератури;
 - технічно-педагогічні особливості передачі інформації від ЕОМ до людини;
 - основні дидактичні прийоми організації і представлення навчального матеріалу;
- можливості програм, орієнтованих на створення мультимедійних додатків [39, с. 36-38].

Перед тим, як приступити до створення електронного посібника, необхідно уявити, яким він буде, іншими словами – розробити алгоритм системи навігації.

Електронний посібник, в загальному випадку, повинен складатись з таких елементів:

- головного вікна, яке містить назву, мету та завдання навчальної дисципліни;
- теоретичного та практичного курсів; тестів;
- словника термінів (глосарію);
- корисних посилань;
- анотації.

Технологія створення електронного посібника передбачає такі етапи:

- визначення цілей та завдань розробки;
- розробка структури і змісту;
- підготовка окремих структур;
- вибір конструктора для створення технічної бази сайту;

- підготовка методичної допомоги [39, с. 4].

Оформлення електронного посібника повинно бути виключно функціональним. На головному вікні електронного посібника необхідно забезпечити навігаційну систему, яка створюється за блочним принципом з ієрархічною перехресною структурою посилань всередині кожного блоку.

Розглянемо принципи, які доцільно використовувати під час створення електронного посібника:

- квантування – передбачає розподіл матеріалу на розділи;
- розгалуження – кожен розділ повинен бути з'єднаний гіперпосиланнями, так щоб кожен користувач міг мати доступ до кожного з них;
- повноти – кожна тема повинна містити теоретичне ядро, приклади, завдання, тести або контрольні питання;
- наочності – наявність зображень, які допоможуть студенту зрозуміти і запам'ятати нові поняття та твердження;
- адаптивності – електронний посібник має допускати адаптацію до потреб конкретного користувача в процесі навчання;
- зібраності – електронний посібник і інші навчальні матеріали повинні бути виконані у форматах, які дозволятимуть компонувати їх в єдині електронні ресурси і формувати відповідні бібліотеки [40, с. 855].

ВИСНОВКИ

Причиною переважної більшості орфоепічних помилок (виняток становлять лише акцентуаційні помилки) є обмежена мовленнєва практика вживання української мови російськомовними телеведучими. Відсутність потрібних артикуляційних навичок виявляється в тому, що ведучи ті звуки, які є в українській мові, але відсутні в російській мові, замінюють російськими звуками, якоюсь мірою подібними до звуків української мови (рос. [ч'] замість укр. [ч]), або звуками, які позначаються однією й тією літерою (щ в рос. мові [ш:'], а в укр. мові [шч]).

Водночас зміни, властиві українській мові, але відсутні в російській (вокалізація |в|), також відсутні і в мовленні ведучих. В українському, нібито, мовленні телеведучих регулярно спостерігаються позиційні і комбінаторні зміни, властиві російській мові, але відсутні в українській мові (якісна редукція |о|, вимова твердого ц замість м'якого ць, вимова проривного г). Водночас зміни, властиві українській мові, але відсутні в російській (вокалізація |в|), також відсутні і в мовленні ведучих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етимологічний словник української мови. (2003). (т-4). Київ, Україна: Наукова думка
2. Словник української мови. (1974). (т-5). Київ, Україна: Наукова думка.
3. Русанівський, В.М. (2004). Українська мова: енциклопедія. Київ, Україна: Вид.-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана»
4. Грищенко, А.П., Мацько, Л.І., Плющ, М.Я., Тоцька, Н.І. & Уздиган, І.М. (1997). Сучасна українська літературна мова. Київ, Україна: Вища школа.
5. Ганич, Д.І. & Олійник, І.С. (1985). Словник лінгвістичних термінів. Київ, Україна: Вища школа.
6. Єрмоленко, С.Я., Бирик, С.П. & Тодор, О.Г. (2004). Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ, Україна: Либідь.
7. Селіванова, О. (2006) Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. Полтава, Україна: Довкілля-К
8. Сучасна українська мова: Фонетика. Орфоепія. Морфонологія. Графіка. Орфографія: посібник. – видання 2-е, доповнене і перероблене / Наконечна Л. Б. – Івано-Франківськ: НАІР, 2014. – 108 с.
9. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. Київ : Наук. думка, 1976. 288 с.
10. Коць Т.А. Про прескриптивну і дескриптивну норму в граматиці. *Культура слова*. 2010. № 72. С. 47–55.
11. Муромцева О.Г., Жовтобрюх В.Ф. Культура мови вчителя: курс лекцій для студ. вищ. пед. закл. освіти. Харків : Гриф, 1998. 206 с.
12. Гладкий М.Д. Стабілізація української мови. *Життя й революція*. 1927. № 4. С. 60–78.
13. Струганець Л.В. Диференційні ознаки норми літературної мови. *Культура слова*. 2011. № 74. С. 34–43.

14. Тараненко О.О. Дієслово в контексті сучасних тенденцій до перегляду нормативних засад української літературної мови. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 55–78.
15. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 1999. – 240 с.
16. Карпіловська Є.А. Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність. *Культура слова*. 2011. № 74. С. 43–51.
17. Мельник Т.П. Процеси унормування лексики української мови у 20-30 рр. ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2010. 21 с.
18. Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія: Питання історії, теорії та практики. Київ : «Наукова думка», 1978. 203 с.
19. 17. Трибушний О. Мовна політика в Україні: проблеми і пріоритети // Віче. – 9(66). – 1997. – С. 99-107.
20. Бибик С.П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення: комунікативно-прагматичний та нормативний аспекти: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01/ С.П. Бибик; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2013. – 41 с.
21. Єлісєвич Ю. П. Культура і техніка мовлення в тележурналістиці / Ю. П. Єлісєвич // Стил ь і текст. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 168—175.
22. Новіков М. Актуальні проблеми культури ефірного мовлення / М. Новіков // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір., 8–9 квітня 2014 р., м. Харків / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. – Харків : НТУ «ХПІ», 2014. - С. 362.
23. Штурнак О. Порухення мовних норм на українських телеканалах (УТ-1, 1+1, ІНТЕР)/ О. Штурнак // Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2003. – С. 51–57. 1
24. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. – Т. 1. – К. : Довіра, 2001. – 955 с. 18.

25. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. – Т. 2. – К. : Довіра, 2003. – 918 с.
26. Єлісовенко Ю. П. Культура і техніка мовлення в тележурналістиці /Ю. П. Єлісовенко // Стиль і текст. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 168—175.
27. Словник української мови: в 11 томах. — Том 5, 1974. — Стор. 751.
28. Гоян В. В. Журналістська творчість на телебаченні : монографія /В. В. Гоян. — К., 2011. — 319 с.
29. Орфоепічна культура телерадіожурналіста. Практикум / Наталія Михайличенко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 112 с.
30. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування: навч. посіб. для фак. журналістики / З. О. Мацюк, А. П. Коваль, Г. Я. Солганик, О. Ф. Пінчук та ін. – К. : Вища шк., 1983. – 151 с.
31. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика : пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю / М. І. Пентиліук. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.
32. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. – К.: Вища школа, 1981. – 183 с.
33. Сучасна українська літературна мова: фонетика, орфоепія, графіка, орфографія : навчально-методичний посібник для студентів-філологів вищих навчальних закладів / уклад. З. І. Комарова, В. В. Розгон. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. – 213 с.
34. Гаврилова Я. До проблеми розрізнення «норми» і «помилки» у текстах періодичних видань / Яна Гаврилова // Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2015. – Вип. 22. – С. 119–120.
35. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. -К., 1976. -С. 9.
36. Мітчук О. Нова суспільно-політична лексика сучасних ЗМІ / О. Мітчук // Телевізійна йрадіожурналістика: зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2003.– С. 43–51.

37. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні: сьогочасна ситуація / Н. Нікітіна // Дивослово. – 2004.
38. Сербенська О. А. Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою / О. Сербенська // Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2002. –
39. Данилевич Л. П. Створення засобів наочності з використанням комп'ютерних технологій / Л. П. Данилевич, О. М. Лиходід // Професійна підготовка педагогічних працівників. – Київ – Житомир, 2000. – 236 с
40. Коміренко Г. Б. Електронний підручник – принципи та технології створення [Електронний ресурс] / Г. Б. Коміренко. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN5/08kgbttts.pdf>
41. Байло М. Використання електронних посібників для організації самостійної роботи студентів (на прикладі матеріалознавства) / М. Байло // Інформатика та інформ. технології в навч. закладах. – 2008. – № 5. – С. 67–73.
42. Анохін В.М. Вимоги до сучасних електронних навчальних видань і можливості їх реалізації у середовищі adobe captivate 2012 <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15074/1/14-Anokhin-71-76.pdf>